SUNDHEDSKOMPETENCE OG LIGHED

HUMAN FIRST

SYMPOSIUM, 5. Nov. 2026

REACH

AARHUS UNIVERSITET

Oplægsholder
Anna Aaby

Lektor, speciallæge i samfundsmedicin

Daglig koordinator i Forskningscenter for Sundhedskompetence og Lighed (REACH)

REACH

AARHUS UNIVERSITET

INDHOLD

Problemet: Muldvarpens blinde vinkel 01

Lighed og sundhedskompetence 02

Et organisatorisk respons 03

REACH

AARHUS UNIVERSITET

01 Problemet: Muldvarpens blinde vinkel

REACH

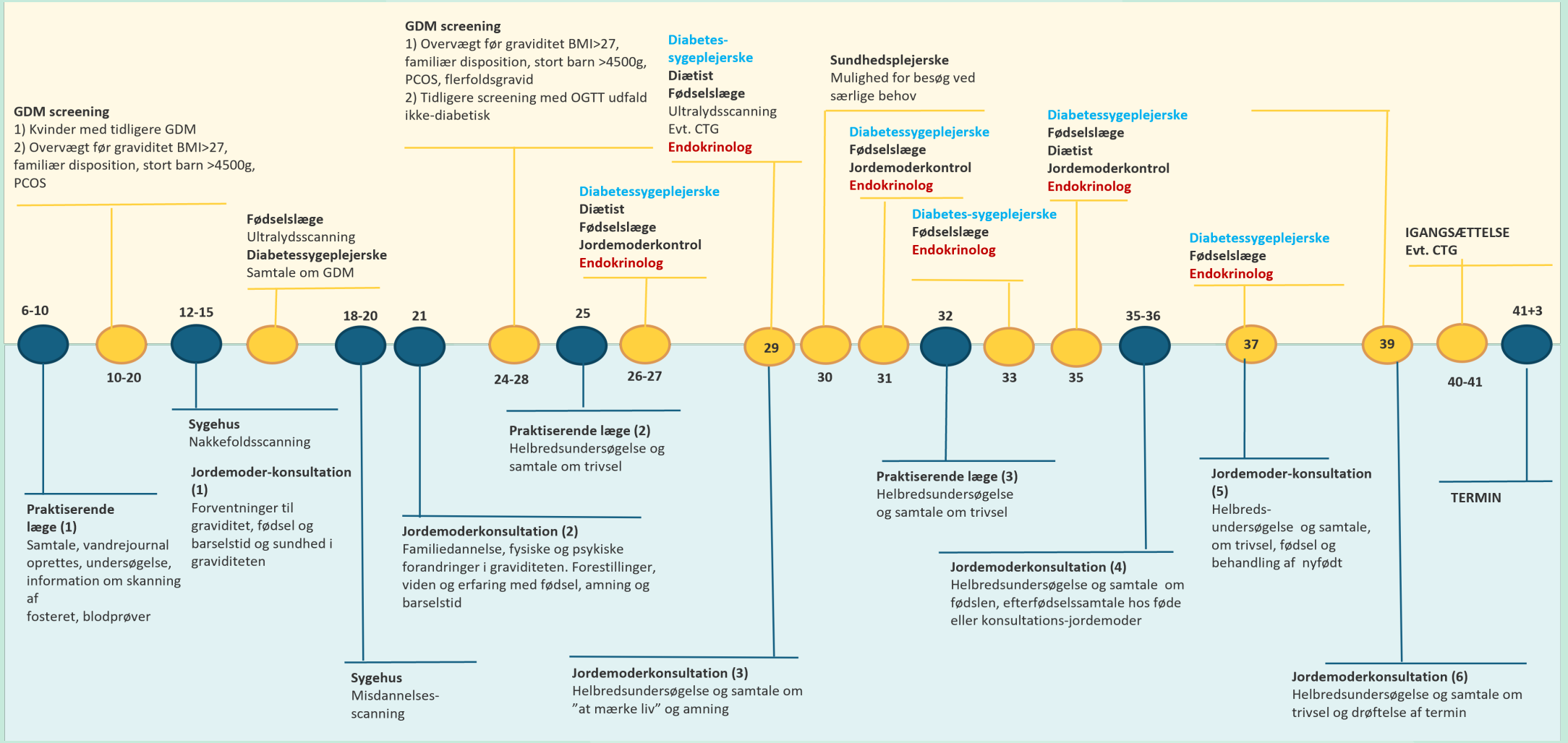
AARHUS UNIVERSITET

REACH

SARA har gestationel diabetes

Timm A, Nielsen KK, Maindal HT (2018)

REACH

AARHUS UNIVERSITET

Saras **VEJ**

Lokalmiljø
Bækkenbundstræning, babysvømning, mødregruppe

Her bor Sara

Transport

Apotek
Receptfornyelse

Jordemoder
Graviditetskontrol

Sygehus
GDM kontrol

Sygehus
Fødsel

Dicætist

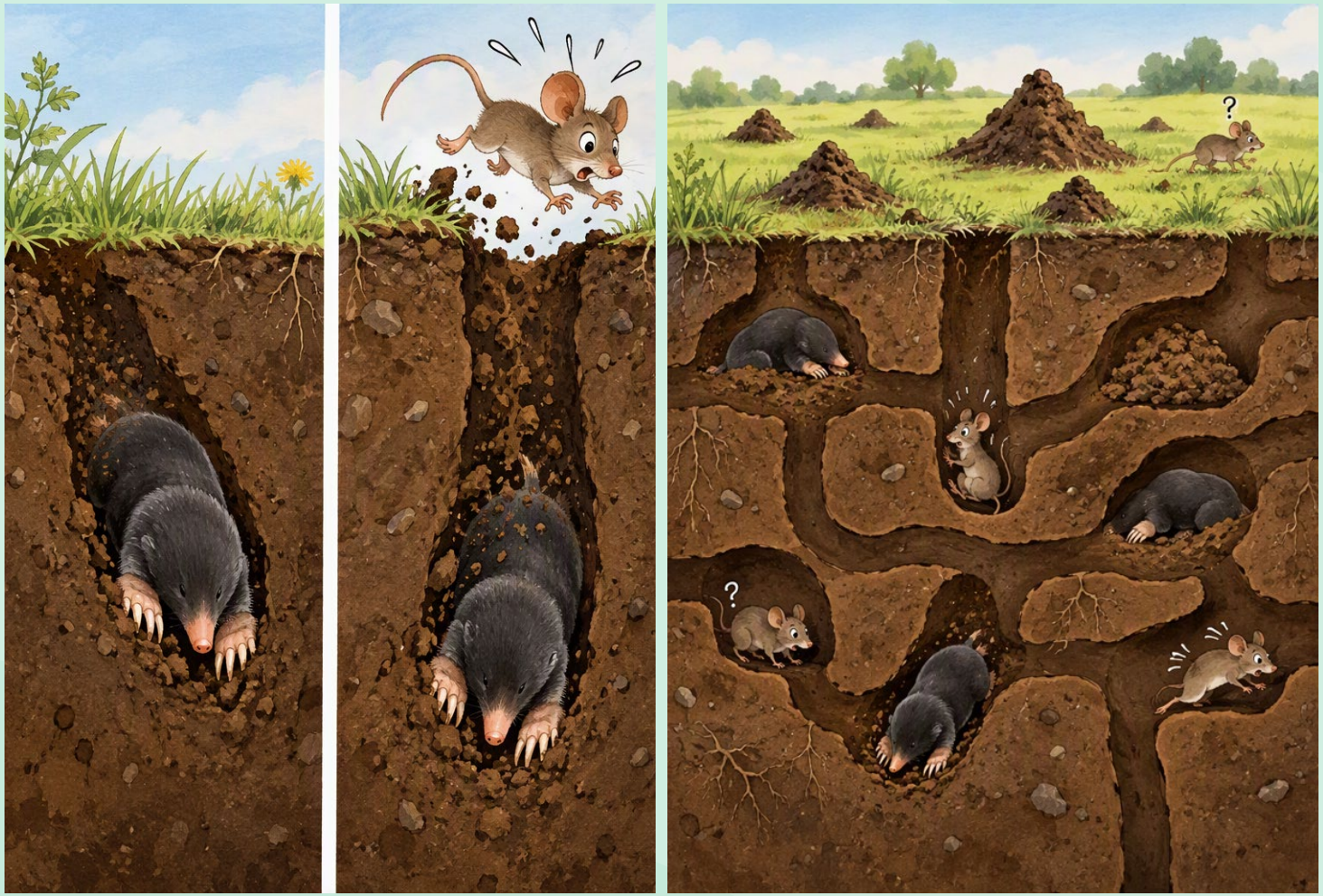
Egen læge
Graviditetskontrol

Sundhedsplejerske
Hjemmebesøg

Digitalt
E-Box, hjemmesider, apps, SoMe

MULDVARPENS blinde vinkel

Billede: Genereret i CoPilot

Et "vertikalt" sundhedsvæsen... i en "horisontal" virkelighed

REACH

AARHUS UNIVERSITET

02 Sundhedskompetence og lighed

REACH

AARHUS UNIVERSITET

LIGHED i loven

Sundhedslovens § 2:

1 - **let og lige adgang** til sundhedsvæsenet

2 - behandling af høj kvalitet

3 - **sammenhæng** mellem ydelserne

4 - valgfrihed

5 - let adgang til **information**

6 - et **gennemsigtigt** sundhedsvæsen

7 - kort ventetid på behandling

Bekendtgørelse af sundhedsloven
(LBK nr. 1015 af 05/09/2024).
Retsinformation.

MEN alligevel ser vi ulighed i bl.a.:

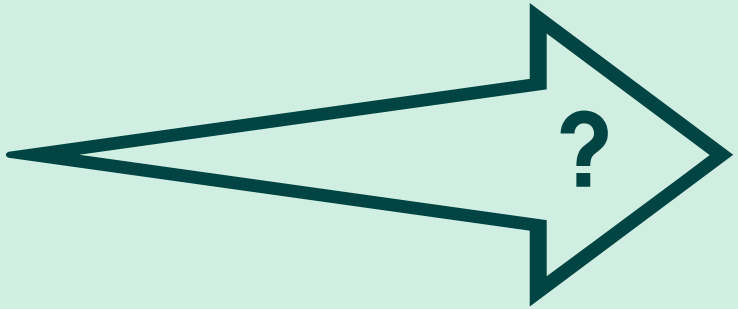
- Adgang/tilgængelighed
- Brug af forebyggende tilbud
- Brug af speciallæger
- Behandling
- Kvalitet (målt og oplevet)

https://www.sst.dk/vidensbase/ulighed-i-sundhed-og-sygdom/om-ulighed-i-sundhed

ULIGHEDEN bliver til

Diderichsen F. Ulighedens grammatik. UFL 2026

Opvækst
Sociale vilkår
Social position

Eksponering (risiko)

Sårbarhed (forekomst)

Konsekvens (morbiditet, mortalitet)

Udbytte (behandling)

Bolig, økonomi og arbejde
Arbejdsmiljø
Sociale støtte
Stress og belastning
Sundhedskompetence

Oplevet kontrol (sense of control)
Handlekompetence
Adfærd og hjælp-søgning

REACH

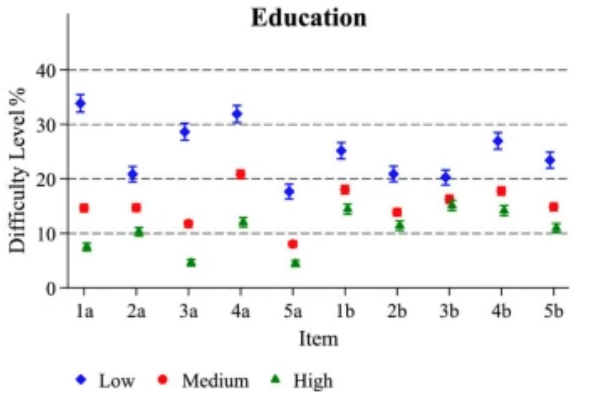
AARHUS UNIVERSITET

Definition **SUNDHEDSKOMPETENCE**

> Sundhedskompetence er den kombination af **personlige kompetencer og ressourcer i en given kontekst**, som er nødvendig for menneskers mulighed for at **finde, forstå, vurdere og anvende information** til at træffe beslutninger om deres sundhed.
>
> Sundhedskompetence vedrører ligeledes evnen til at **fastholde, kommunikere og handle** på disse beslutninger.
>
> **IUHPE (2023)**

ANNA AABY
PH.D., SPECIALLÆGE I SAMFUNDSMEDICIN

Sundhedskompetence og **ULIGHED**

Bo et al (2014), Svendsen et al (2021) m.fl.

Danske tværsnitsstudier har vist sammenhæng med bl.a.:

- Uddannelsesniveau
- Indkomst
- Arbejdsmarkedstilknytning
- Samlivsstatus
- Sprog/etnicitet

Sundheds-kompetence

Sociale forhold → **Sundhedsudfald**

REACH

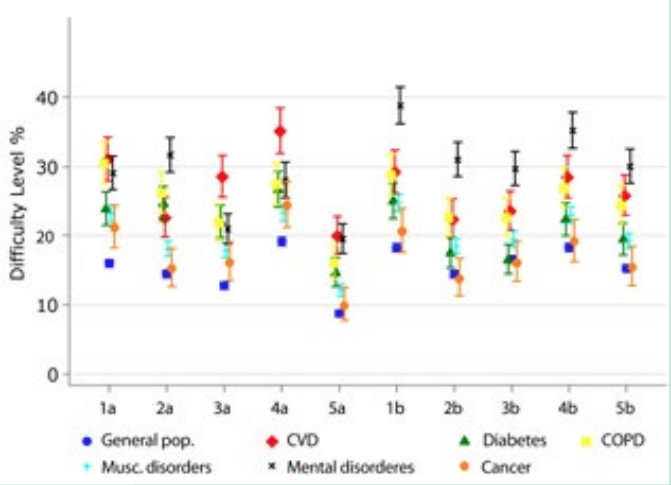
AARHUS UNIVERSITET

Sundhedskompetence og **ULIGHED**

Danske tværsnitsstudier har vist sammenhæng med bl.a.:

- Sundhedsadfærd
- Indlæggelsesfrekvens og -længde
- Skadestuebesøg
- Forebyggende tiltag (screening, vaccination, genoptræning)
- Livskvalitet og selvoplevet helbred
- Forekomst af kronisk sygdom og multisygdom
- Sygdomskontrol
- Dødelighed

Friis et al (2016), Aaby et al (2017), Friis et al (2020), Pedersen (2021) m.fl.

Sundheds-kompetence

Sociale forhold → **Sundhedsudfald**

REACH

AARHUS UNIVERSITET

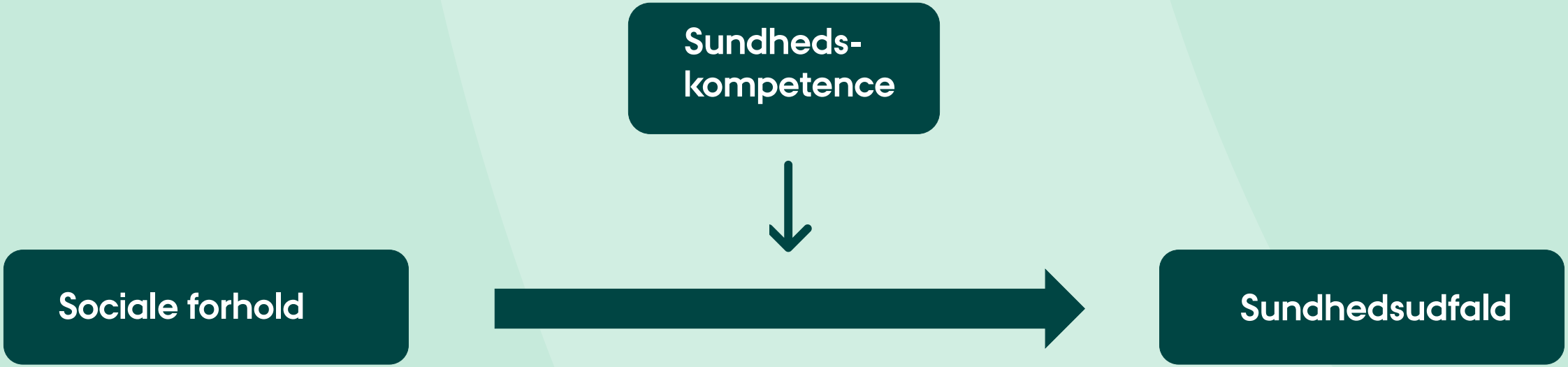
Sundhedskompetence og **ULIGHED**

Europæiske studier har vist at sundhedskompetence udgør en af flere mekanismer (delvise mediatorer), hvorigennem socioøkonomiske forskelle omsættes til forskelle i sundhed.

	% af sammenhængen medieret af sundhedskompetence	
	Selvoplevet helbred	**Mental sundhed**
Uddannelseseffekt	6.4 (3.9 to 9.0)	16.0 (5.2 to 26.7)
Indkomsteffekt	4.7 (2.5 to 6.9)	10.8 (3.7 to 17.9)

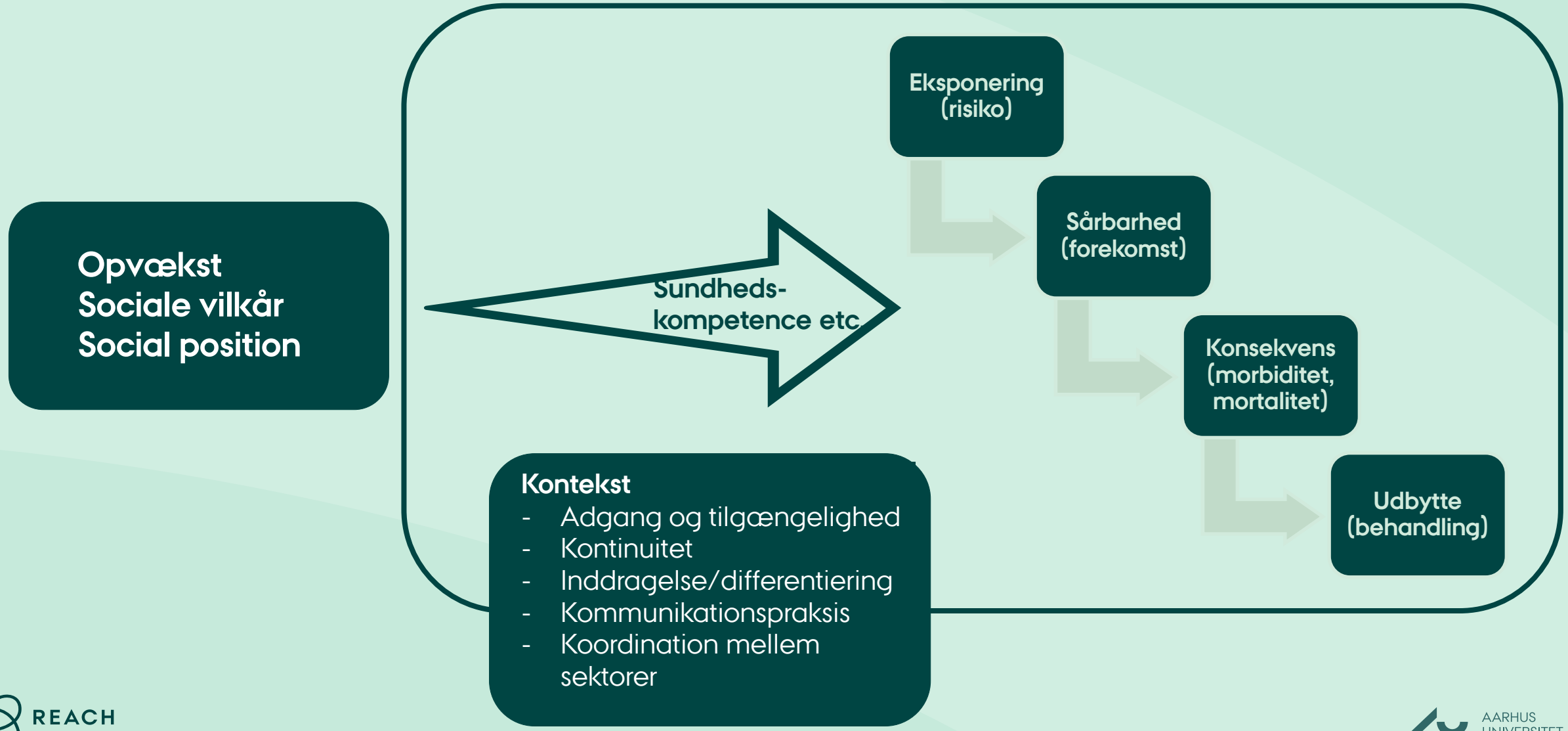
N = 8080

Berete F et al (BMC Public Health 2024)

ULIGHEDEN bliver til

Diderichsen F. Ulighedens grammatik. UFL 2026

REACH

AARHUS UNIVERSITET

03 Et organisatorisk respons

REACH

AARHUS
UNIVERSITET

Kan vi spejle **BORGERNES BEHOV?**

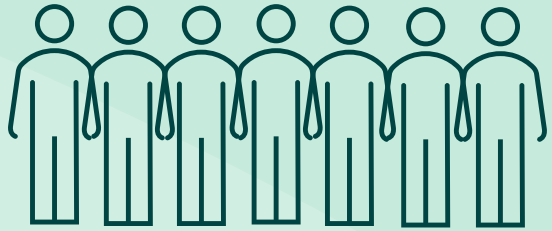
Finde, forstå og anvende information

Udtrykke behov og tage beslutninger

Kunne navigere fysisk og digitalt

Føle sig støttet og inddraget

Blive støttet og inddraget

Have adgang og blive opsøgt

Blive lyttet til, forstået og vejledt

Få forklaret information og blive støttet til at omsætte

REACH

AARHUS UNIVERSITET

ORGANISATORISK sundhedskompetence

”

Organisatorisk sundhedskompetence er den måde **sundhedstilbud, organisationer og systemer** gør information og ressourcer tilgængelige for **mennesker med forskellige sundhedskompetencer**

IUHPE (2023) ”

REACH

AARHUS UNIVERSITET

TIK! Hvem er den?

Personligt fokus

At styrke **enkeltpersoner, familier og lokalsamfund** med de færdigheder, ressourcer og den tryghed, der er nødvendig for, at kunne håndtere deres sundhed, navigere i sundhedsvæsenet og deltage i beslutninger gennem hele livet.

Professionelt fokus

At opbygge **sundhedsprofessionelles** viden, holdninger og gode kommunikations praksisser. Fokus er at forstå forskellige gruppers behov, samt tilpasse kommunikation og inddragelse derefter.

Organisatorisk fokus

At sikre, at **organisationer** (herunder private virksomheder, sundhedsinstitutioner og offentlige systemer) gør det let for alle mennesker at få adgang til, forstå og anvende sundhedsinformation og sundhedsydelser, uanset baggrund eller forudsætninger.

Economist Impact, 2026

8 veje til **ORGANISATORISK** sundhedskompetence

ved

ORGANISATORISK SUNDHEDSKOMPETENCE

2. Kompetencer
Medarbejdere og ledere støttes i at øge deres viden om sundhedskompetence og deres evne til at omsætte denne viden i den daglige praksis

3. Proces og praksis
Sundhedskompetence integreres i alle relevante arbejdsprocesser

4. Inddragelse
Borgere fra relevante målgrupper inddrages i planlægning, implementering og evaluering af sundhedstilbud og forløb

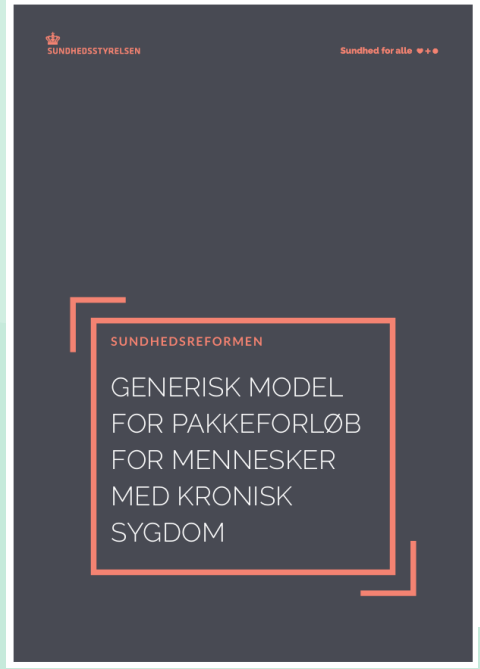
5. Adgang
Informationer og tilbud gøres synlige og lette at tilgå og navigere i for såvel borgere som sundhedsprofessionelle

6. Kommunikation
Mundtlig, skriftlig og digital kommunikation gøres let forståelig og tilpasses borgernes behov. Formidling foregår i de medier/platforme, som er mest relevante

REACH

AARHUS UNIVERSITET

Eksempel: **STØTTEBEHOVSVURDERING** i almen praksis

FORMÅL	VURDERING		ALMENMEDICINSKE TILBUDS FUNKTION
• Systematisk støtte til patienter ud fra individuelle behov	• Patienters sundhedskompetence • Sygdomskompleksitet • Patienter i sårbare positioner	Niveau 1 **Egenomsorg**	• Almenmedicinske tilbud understøtter patienters egenomsorg og forløb og tilbyder opfølgning ved behov
		Niveau 2 **Proaktiv opfølgning**	• Almenmedicinske tilbud er proaktiv og følger fx op ved udeblivelser eller ved andre afvigelser fra behandlingsplanen • Almenmedicinske tilbud skal stræbe efter kontinuitet i behandlerrelationen
		Niveau 3 **Udvidet støtte**	• Almenmedicinske tilbud er proaktiv og følger fx op ved udeblivelser eller ved andre afvigelser fra behandlingsplanen • Almenmedicinske tilbud skal stræbe efter kontinuitet i behandlerrelationen • Almenmedicinske tilbud skal understøtte, at patienter med livstruende eller terminal sygdom tilbydes palliative indsatser • Almenmedicinske tilbud afdækker og støtter eventuelle ressourcepersoner omkring patienter, herunder kommune og socialt netværk

(Figur 2, s. 16)

"På baggrund af patientens behov foretager almenmedicinske tilbud en differentiering, der afgør almenmedicinske tilbuds rolle og proaktivitet i forløbet, jf. figur 2" (rapportens s. 15)

REACH

AARHUS UNIVERSITET

Konklusion: **PÅ MED BRILLEN, MULDVARPER!**

SK kan bidrage til større lighed i sundhed, men

- Flest indsatser fokuserer fortsat på individers sundhedskompetence.
- Der er fortsat behov for at udvikle det teoretiske grundlag for sundhedskompetence i relation til lighed
- Der er behov for mere viden om, hvordan "health literacy responsiveness" kan bidrage til at reducere ulighed i sundhed.

Det kræver stærke projekter på tværs af professioner, aktører og sektorer.

Billede: Genereret i CoPilot

REACH

AARHUS UNIVERSITET

Farmanova et al. (2018); Kaper et al. (2021); Sykes et al. (2024)

REACH

Forskningscenter for
sundhedskompetence & lighed

Læs mere på
REACH.AU.DK

AARHUS
UNIVERSITET